

כסוגיא דחטאת לשם חולין כשרה ובענין דלאו מינה לא מחריב בה

א. חטאת ששחטה לשם חולין כשרה

איתא בגמ' זבחים ג.

תו רמי מילתא אחריתי, מי אמר רב יהודה אמר רב, חטאת ששחטה לשם עולה פסולה, שחטה לשם חולין כשירה, אלמא דמינה מחריב בה, דלאו מינה לא מחריב בה. ורמינהו, כל הגט שנכתב שלא לשם אשה פסול, ואפי' לשם עובדת כוכבים נמי פסול. ושני, גט דל עובדת כוכבים מיניה הוה ליה סתמא, וסתמא פסול, קדשים דל חולין מינייהו הוה ליה סתמא, וסתמא כשירים.

מבואר דשיטת רב היא דחטאת ששחטה לשם חולין כשירה. ועלינו לבאר ד' ספיקות העולות מתוך דברי רב הנ"ל, והן:

א. "חטאת" – האם חטאת דוקא? מה הדין בשאר קרבנות ששחטו לשם חולין?

ב. "ששחטה" – האם שחיטה דוקא? מה הדין בשאר העבודות?

ג. "לשם חולין" – האם לשם חולין דוקא? מה הדין אם שחטה "שלא לשם חטאת", דהיינו שלא חשב לשם קרבן אחר, אלא דחשב שלא לשם הקרבן הזה.

ד. "כשרה" – האם כשרה ועלתה לבעלים? או כשרה ואינה מרצה?

ומתוך הבנת הסוגיא ננסה לעסוק בכל הני ספיקות, לברר ולבאר הדינים, בתחילה לפי כמה ראשונים ואחרונים, ולבסוף לפי דעת הרמב"ם.

ב. דלאו מינה לא מחריב בה

כבר הבאנו דברי רב, דחטאת ששחטה לשם חולין כשרה. ובטעם הדבר, כתוב בגמ' "דלאו מינה לא מחריב בה." ופירש"י:

דלאו מינה – כגון חולין שאינו מין קדשים לא מחריב בה ואין שמו נתפס על הזבח לעקור שמו ממנו.

משמע מפירושו דמחשבת לשם חולין הוה מחשבה לבטלה. כלומר, מחשבה זו אינה שייכת כלל להאי זבח, דהא חולין אינו מין קדשים, ולפי"ז השם חולין אינו נתפס כלל בזבח, ואינו יכול לפוסלו. [מלה"ד, אם חשב הכהן על מזג האויר בשעת העבודה.] מבואר דמחשבה לשם חולין אינה מחשבת פסול אלא חסרון מחשבת לשם זבח, והוה ליה כסתמא. ובאמת כבר מבואר כן בלשון הגמ', "דל חולין מיניינו הוה ליה סתמא וסתמא כשרים," ע"כ.

ג. סתירה מגמ' זבחים מ"ו ע"ב

ורבים ראו כן תמהו, דהא איתא בגמ' זבחים מו :

אמר רב יהודה אמר רב: חטאת ששחטה לשם עולה – פסולה, לשם חולין – כשרה. אמר ר' אלעזר: מ"ט דרב ולא יחללו את קדשי בני ישראל, קדשים מחללין קדשים, ואין חולין מחללין קדשים. מתיב רבה כו' הא היה בלבו לשם חולין – פסול! א"ל אביי: דלמא, לא היה כלל – כשר ומרצה, הא היה בלבו לשם חולין – כשר ואינו מרצה.

ומבואר לפי אביי בדעת רב דחטאת לשם חולין כשרה ר"ל כשרה ואינה מרצה, ולא כדמשמע בגמ' לעיל דר"ל כשרה ומרצה. ולפום ריהטא, הסוגיות סותרות אהדדי, וכבר דשו ביה רבים, אך נביא ב' מהלכים בענין זה.

מהלך א': יש שכתבו דיש כאן מחלוקת הסוגיות. הגמ' בדף ג' נקטה דכשרה לגמרי, והגמ' בדף מ"ו נקטה דכשרה ואינה מרצה. כן הציעו הגר"ע (שו"ת אחיעזר ח"ג סי' נ"ב אות ד) והחפץ חיים (זבח תודה, עמ' ד' בהוצאת עוז והדר).

וא"כ, יש לדון כאיזה סוגיא קיי"ל להלכה. וכבר ציינו כל האחרונים לדברי הרמב"ן (מלחמת ה' ר"ה ז. בדפי הרי"ף), וז"ל:

דשוחט קדשים לשם חולין כשרין ועולין לבעלים לשם חובה ואפי' חטאת כדאיתא בפ"ק דזבחים ה"ה לזורק כו', ע"כ.

ומבואר דדעת הרמב"ן לפסוק כהסוגיא בדף ג' דחטאת לשם חולין כשרה ומרצה.¹ וכבר השיג עליו הגרעק"א (בחי' זבחים מו: ד"ה לשם חולין) מכח הסוגיא בדף מ"ו וכתב דהוא ט"ס ברמב"ן.² ואם נניח דאין כאן ט"ס, י"ל בפשיטות דס"ל להרמב"ן דהסוגיות פליגי אהדדי, ופסק כגמ' דף ג' (וכלשונו, "כדאיתא בפ"ק דזבחים").³ ואפ"ש"ל דהא דפסק כן הוא משום דהגמ' בפ"ק היא אליבא דרבא (דהוא רמי ושני) והסוגיא דלק' היא אליבא דאביי, ובמח' אביי ורבא קיי"ל כרבא. ויש לציין לדברי הגרי"ז הלוי זצ"ל (חי' מרן רי"ז הלוי עמ' מח) דהעלה דאפשר דגם רש"י פסק כהרמב"ן דחטאת לשם חולין כשרה ומרצה.⁴

אכן, הרמב"ם פסק (פט"ו מהל' פסולי המוקדשין ה"ד) דחטאת ששחטה לשם חולין כשרה ואינה מרצה. וכתב הח"ח (שם) לבאר דאע"ג דהיא מח' רבא ואביי, ולכאו' הוה לן לפסוק כרבא, מ"מ:

י"ל בפשיטות דאף דרבא סבר הכי לעיל כיון דרבה אותביה ממתניתין וע"כ צריכינן לתירוצא דאביי לפיכך פסק כמותו כו', ע"כ.

מהלך ב': ואף דבאמת נראה כמחלוקת הסוגיות, היה נ"ל לבאר דאין כאן מחלוקת כלל, ובאמת הא דחטאת לשם חולין כשרה ומרצה היא רק לפי ההו"א בגמ' דף ג' ע"א, אכן לפי המסקנא, הגמ' חזרה בה, וכדלקמן.

¹ וכ"ה דעת התוספות (זבחים ב. ד"ה לשם גבוה), לפחות בחטאת לשם חולין. וכבר נחלקו הגרעק"א והגרי"ז (בחי' שם) בדעת התוס' בענין שאר קדשים לשם חולין, ונעסוק קצת בדבריהם לקמן.

² וע"ע דרוש וחיידוש (ח"א עמ' 186) דהגיה ברמב"ן.

³ וכ"ה בס' שיעורי רבינו משולם דוד הלוי (עמ"ס זבחים מ"ו ע"ב).

⁴ אכן יש לעיין בד' רש"י. ועי' לקמן דישנם דיוקים לכאן ולכאן.

הגמ' הביאה דעת רב לפי רבא דדלאו מינה לא מחריב בה, וחילק בין קדשים לגיטין, ואז ניסה לדחותו מדין תוך תוכו. ובגמ' ג: איתא:

לרבי אליעזר מאי איכא למימר? ר' אליעזר קל וחומר קאמר. אי הכי, התם נמי לימא קל וחומר: קדשים מחללין קדשים, חולין לא כל שכן! אלא טעמא דרב כרבי אלעזר, דאמר רבי אלעזר: מאי טעמא דרב? ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה' קדשים מחללין קדשים, ואין חולין מחללין קדשים. אלמא אתא קרא אפקיה מקל וחומר כו', ע"כ.

כאן הביאה הגמ' קל וחומר המלמדינו דמחשבה לשם חולין ודאי היתה צריכה לפסול בקדשים, אלא דאיכא גזיה"כ דקדשים מחללים קדשים ואין חולין מחללים קדשים. ולכאוו' הק"ו כאן אינו מובן, דהא סברא זו – קדשים מחללין קדשים, חולין לא כל שכן – היא רחוקה מאד מסברת "דלאו מינה לא מחריב בה," ומן הקצה עד הקצה! ובאמת כבר הקשו כן בתוספות (ג: ד"ה הכא נמי), וז"ל, "יש תימה דעד השתא אסיקנא איפכא מתוך הסברא." ואף דכ' הח"ח (שם) דק"ו זו היא אליבא דר"א דוקא, ורבא עומד בטעמו דלאו מינה כו',⁵ נראה די"ל דהגמ' חזרה בה מהסברה הראשונה בדברי רב, וגם לרבא לא קיימא האי סברא דלאו מינה כו'. ושו"ר דכן מבואר בתוס' טוך (הו"ד בשיטה מקובצת ג:) ובקרן אורה. וז"ל הקר"א:

והשתא למסקנא הא דלשם חולין כשר לאו משום דלא מיניה אלא גזיה"כ הוא. ואף על גב דלר"א הוא דמסקינן הכי, לרבנן נמי צ"ל כן, דאל"ה נילף בק"ו קדשים מחללין כו'. דאע"ג דלא ס"ל ק"ו דר"א במחיצה היינו משום דאית להו פירכא לא אם אמרת כו'. אבל בהאי ק"ו ליכא פירכא, אלא לכ"ע מקרא הוא דילפינן דאין חולין מחללין, ועי' בה"ז מש"כ בזה. ועפ"ז יש לישיב קצת מה שהקשיתי לעיל בהא דאמר רבא דל חולין הוי ליה סתמא. והא לשם חולין לא דמי לסתמא, דסתם כשר ועלו, ולשם חולין כשר ולא עלו.

⁵ וכ"כ השפת אמת ג. ד"ה שם בגמ' תו רמי כו'. והניח דברי הרמ' בצ"ע.

וכן מדוייק בד' הרמב"ם הל' פסוהמ"ק שם, דהא פסק דחטאת לשם חולין כשרה ואינה מרצה, ולא הביא כלל הסברא דלאו מינה כו',⁶ אלא דהביא רק הגזיה"כ דקדשים מחללין קדשים כו'.

ובדעת רש"י בזה יש לדון. אמנם כבר דייק הגר"א קוטלר (משנת רבי אהרן זבחים סי' א אות ג) בדברי רש"י ג: דמדביאר קושית הגמ' דוקא לגבי רבי אליעזר, משמע דלרבנן לא בעי' קרא אלא סברא הראשונה דלאו מינה כו'. אכן, המעיין בפרש"י ג. ד"ה לשם חולין כשירה יראה דיוק להיפך, וז"ל:

לשם חולין כשירה – קס"ד סברא דידיה היא כדמפרש דמינה מחריב בה דבר שהוא מינו מועיל בו לעקור את שמו.

ומדכ' "קס"ד," משמע דרש"י ביאר כאן הו"א, ולא כמסקנת הגמ'. וי"ל דהרגיש בזה דבע"ב תחזור הגמ' מסברא זו ותביא הק"ו להיפך, ולמסקנא כו"ע ילפינן להאי דינא דחטאת לשם חולין מקרא דלא יחללו. כן דייק הרה"ג רב מאיר סולובייצ'יק (שיעורי רבינו מאיר הלוי עמ"ס זבחים עמ' נז).

היוצא מדברינו הוא דלמסקנא אין מחלוקת הסוגיות. הגמ' בך ג' מסיק – אף לרבא – דחטאת לשם חולין כשרה ואינה מרצה, וילפינן לדין זה מקרא דולא יחללו – קדשים מחללין קדשים ואין חולין מחללין קדשים. [ועתה יש לעיין בשו"ט הנ"ל, דנראה דהמסקנא היא רחוקה מאד מההו"א, ואיך הלכו מן הקצה עד הקצה בזה? ונחזור לזה לקמן].

ד. שאר קרבנות ששחטן לשם חולין

כבר העלנו דלפי ד' הרמב"ם ודעימי' דחטאת ששחטה לשם חולין כשרה ואינה מרצה, וילפינן לה מקרא. ולפי דברינו, לכאור' אין שום סיבה לחלק לא בין שחיטה לשאר העבודות,⁷ ולא בין חטאת לשאר הקרבנות.

⁶ ועי' ספר המפתח (מהר"ד פרנקל, שם) דהביאו מי שהקשה על השמטה זו ברמב"ם.

⁷ ועי' שיטה מקובצת זבחים מו: (אות י) דמבואר שם דשייכת מחשבה לשם חולין לא רק בשחיטה אלא גם בהקטרת אימורין. וע"ע חזון איש (זבחים סי' כ ס"ק י"ב ד"ה וגם)

ובענין מחשבת לשם חולין בשאר קדשים, כבר נחלקו גדולי האחרונים, ואף דאכמ"ל, נציין לדבריהם.

איתא בתוספות (ב. ד"ה לשם גבוה מהן כשירין):

וחילול משמע פסול גמור ואף על גב דדרשינן בגמרא קדשים מחללין קדשים ואין חולין מחללין קדשים ולא מיפסלו שאר קדשים שלא לשמן מכל מקום שייך בהן חילול משום פסח וחטאת דמיפסלו כו', ע"כ.

ומבואר מדבריהם דלשון חילול משמע פסול גמור, ועוד משמע דמחשבה לשם חולין אינה מחללת בקדשים, וכשרים ומרצים לגמרי. והשיג עליהם הגרעק"א (בחי' שם, ובתוס' רעק"א למתני' רפ"ק), וז"ל:

תוד"ה לשם וכו' ואף על גב דדרשינן בגמ' קדשים מחללין קדשים, תמוה לי הא אדרבה התם ודאי משמע חילול פסול וכחטאת, דאי לענין דלא עלו לשם חובה א"כ איך אמרי' עלה ולא חולין מחללין קדשים הא לשם חולין ג"כ לא עלה לבעלים לש"ח כדאיתא לקמן דף מ"ו ב' וצע"ג.

והנה מבואר מדבריו דנקט בפשיטות דשאר קדשים יהא דינם שוה לחטאת בענין מחשבה לשם חולין, דהיינו כמו שחטאת לשם חולין כשרה ואינה עולה לבעלים כך עולה לשם חולין כשרה ואינה עולה לבעלים. ובחי' הרשב"א חולין יג. נמצא כד' הגרעק"א, וז"ל:

ורבי' יצחק ז"ל פי' כגון ששחט עולה וכסבור שהיא חולין דמתעסק הוא אצל קדשים וכדגרסינן בזבחים (מ"ו ב') עולה ששחטה לשם חולין כשרה משם חולין פסולה, פי' לשם חולין שיודע שהיא עולה ושחטה לשם חולין וכדתנן (שם ב' א') כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה כו', ע"כ.

דלפי הרמב"ם, גם בשאר העבודות פסול בקרבן פסח לשם חולין. [מרמ"ק מס' יוסף אור, או"ש עה"ש זבחים ז, ה' 44.]

הנה לפנינו שהרשב"א כתב דגם בעולה לשם חולין הדין הוא דכשרה ואינה מרצה.⁸

והיה נ"ל לדייק כן בפרש"י שם ג"כ, וז"ל:

מנין למתעסק בקדשים שהוא פסול – כלומר מנין למתעסק שפסול בקדשים כו' אבל נתכוין לשום שחיטה בעלמא כשר אלא שלא עלה לבעלים לשם חובה.

נראה מדבריו דכל המכוין לשום שחיטה בעלמא אך שלא לשם הקרבן הנובח הוה כשרה ואינה מרצה, ומשמע דה"ה נמי בשחט לשם חולין – כשרה ואינה מרצה, ובכל הקרבנות. והיתה לי אורה ושמחה בראותי דכבר דייק כן באור שמח (ריש הלכות מקואות).⁹

ואף דמבואר בראשונים אלו דכל הקדשים ששחטן לשם חולין כשרים ואינם מרצים, וכדעת הגרעק"א, כ' הגרי"ז (בחי' לזבחים שם ד"ה תוס' ד"ה לשם גבוה מהם כשרים) לחלוק עליו בביאר דעת התוס', ובהאי לישנא כתוב שם:

תוס' ד"ה לשם גבוה מהם כשרים, בתירוצם כתבו דחילול משמע פסול גמור, ונראה מדבריהם דחולין אינם מחללים קדשים וכשרים לגמרי ומרצים, והקשה רע"א מהא דאיתא לקמן דף מו ע"ב דחטאת לשם חולין דכשר ואינו מרצה, וכן פסק הרמב"ם בהלכות פסוהמ"ק (פט"ו ה"ד). ואולי יש לחלק בין חטאת לשאר קדשים, וכדחזינן כו' הרי לך מפורש שיש חילוק בין חטאת לשאר קדשים, דחטאת אפילו למי שאינו מחויב כפרה כמותו ג"כ אינו מרצה, אבל בשאר קדשים מרצה.

⁸ ומעניין הוא דנראה מדבריו שכן היתה הגירסא לפניו, ולא דנקט כן מאובנתא דליביה.

⁹ וציינו לזה בהוספות למסורת הש"ס (בחולין שם). וז"ל האו"ש:

והנה על מתעסק בקדשים פרש"י בפ"ק (שם דף י"ג ע"א ד"ה מנין) כגון מתעסק בסכין להגביהו כו' ושחט בקדשים, שלא נתכוין לשם שחיטה, אבל נתכוין לשם שחיטה בעלמא כשר, אלא שלא עלה לבעלים לשם חובה, ומה שפירש דאם נתכוון לשחיטה בעלמא, כוון למה דאמרו סוף פרק ב"ש (זבחים מ"ו ע"ב) דהיה בלבו לשם חולין כשר ואינו מרצה, ופשוט.

ואף דהביא הגרי"ז ראייה דיש חילוק לדינא בין חטאת לעולה, צ"ע, דמהיכי תיתי לחלק בהאי דינא דחטאת ועולה לשם חולין? ובמנחת אברהם (זבחים ח"א עמ' כב) ציין לדברי הקרן אורה (ז) דג"כ כ' לחלק בין חטאת לשאר קדשים, וז"ל:

ונראה לומר דבחטאת בעינן שיכוין לכפר על החטא, וכל שחישב מחשבה אחרת ולא הקריבו לכפר על חטאו נהי דכשר הוא אבל לבעלים לא נתכפרו. אבל שאר קרבנות שאין באין על חטא עלו לבעלים ג"כ, אם לא במחשבה פסולה. ולפ"ז י"ל דהא דלשם חולין לא עלו לבעלים הוא ג"כ דווקא בחטאת, כמש"כ הרמב"ם ז"ל (ה' פסוהמ"ק פט"ו ה"ד) להאי דינא בחטאת, אבל בשאר קרבנות עלו לבעלים ג"כ. ויותר מזה מורה פשט לשון הרמב"ם ז"ל דהא דסתם כשר הוא דווקא בעולה ושלמים כמבואר בפ"ד מה' מעה"ק (ה"י) אבל בחטאת נהי דכשר הוא אבל לא עלה לבעלים, כמו לשם חולין כו', ע"כ.

ומבואר דסברת הקר"א לחלק בין חטאת לשאר קרבנות במחשבה לשם חולין היא דדוקא בחטאת דבעי' מחשבה על החטא, מחשבת לשם חולין מגרע לקרבן וממילא אינה מרצה, משא"כ בשאר קרבנות דלא בעי' האי כוונה לחטא, שפיר כשרים ועולים לבעלים. ובזה רצה המנחת אברהם לבאר דברי רבו הגרי"ז.

ובביאור הקר"א יש להעיר דצ"ע מה דינו של אשם לשם חולין. דאף דכ' דדוקא חטאת בעי' לשם חטא ומטעם זה לשם חולין אינה מרצה משא"כ בשאר קרבנות, כבר הסתפקו האחרונים – וביניהם הקר"א בעצמו – בדין לא חשב לשם אותו חטא באשם, אי כשר ומרצה או אינו מרצה. עי' קרן אורה לקמן (ט: ד"ה שם גמרא אמר רב משמיה דמבוג כו') וליקוטי הלכות (זבח תודה סוף ד"ה והחטאת והאשם לשם חטא, עמ' מח בהוצאת עזו"ה).¹⁰ ואם כנים דברי הקר"א בדף ז, יש לעיין באשם ששחטה

¹⁰ וז"ל הקר"א שם:

ואכתי יש לדקדק אמאי לא איתמר הך שמעתא לענין אשם. אשם גזילות ששחטו לשם אשם מעילות מה דינו, אי נימא דווקא גבי חטאת הוא דכתיב ושחט אותה, אבל באשם אשם לשם אשם נשחטה ועלה לבעלים. או דילמא דווקא בחטאת הוא

לשם חולין, והיה לו להעיר בזה מהא דפסק הרמב"ם דוקא בחטאת לשם חולין.

ואפי' את"ל כדבריו, יש להעיר עוד דאף דהקר"א כ' לבאר כן בדעת הרמב"ם, נראה דהגרי"ז לא כ' כן בהדיא, אלא דביאר כן דוקא בדברי התוס' שהשיג עליהם הגרעק"א. ואין מכאן ראייה דס"ל הכי בדעת הרמב"ם.¹¹ ואפשר דדעת הרמב"ם היא כדעת הרשב"א ורש"י, דגם שאר קרבנות ששחטן לשם חולין כשרים אבל אינם מרצים.

ה. לשם חולין: אינה מחשבה הפוסלת

המורם מן האמור: לפי כל הדברים הנ"ל, נראה דבאמת אין שום "מחשבה הפוסלת" במחשבה לשם חולין, אלא דיש חסרון דלא הישב לשמה, אלא דאיכא גזיה"כ דקדשים מחללין קדשים ואין חולין מחללין קדשים, דשחיטה לשם חולין כשרה ואינה מרצה, לד' הגרעק"א והראשונים – בכל הקרבנות, ולד' הקרן אורה והתוס' לפי הגרי"ז – דוקא בחטאת.

וא"כ צע"ק אמאי אינם מרצים אם אין כאן מחשבה הפוסלת. וכן העיר הרה"ג רבי משולם דוד סולובייצ'יק זצ"ל, וכדכתבו בשמו:

ובעיקר הדין דלשם חולין אינו מרצה, צ"ע אמאי אמרינן כן, הא כיון דאית לן ילפותא דאין חולין מחללים קדשים, א"כ אין כאן מחשבה כלל, ואמאי אינו מרצה, ואולי הוי רק דין בעלמא דאינו מרצה, ולא משום פסול מחשבה, וצ"ע.

דבעינן למימר דחטאת לשם חטאת, דחד מילתא הוא, כולהו שגגת כרת. אבל אשם דכל חד כפרה לחוד אפשר דלכ"ע שינוי קודש הוא, ולא עלה לבעלים, כו'.

ושם העלה הקר"א דחטאת ששחטה סתם פסולה, דהא ליכא לשם אותו חטא. אך עי' זבח תודה (שם) דחטאת ששחטה סתמא כשרה ועלתה לבעלים. וע"ע אבן האזל הלי' מעה"ק ד:.

¹¹ אך עי' שיעורי רבינו משולם דוד הלוי (זבחים ג. ד"ה בגמ' שחטה לשם חולין כו') דכ' דאביו זצ"ל ביאר כן גם בדעת הרמב"ם, ומכח הדיוק דנקט הרמב"ם דוקא חטאת. ולא ציין למקום שכתוב כזה בשמו.

ו. מחשבת לשם חולין במשנת הרמב"ם

אמנם אף דהדברים הנ"ל דברי חכמים הם ונותנים טעם לשבח, אכן נ"ל דלכאור' קשה להולמם בדעת הרמב"ם מחד ותרי טעמי, וכדלהלן.

איתא ברמב"ם סופ"ד מהל' מעשה קרבנות:

וצריך שתהיה מחשבתו בשעת שחיטת העולה לשם ששה דברים: לשם הזבח, ולשם הזובח, ושהזבח להשם ברוך הוא, ושיקטירו לאישים, ושהקטרתו לריח בלבד, ושריח זה נחת רוח לפני השם, ואם שחט סתם כשר כמו שביארנו, והשוחט חטאת ואשם צריך שתהיה מחשבתו לשם אותו החטא שבא עליו.

מבואר בדבריו דבחטאת ואשם בעי' שתהא מחשבתו לשם אותו חטא שבאו עליו. ומזה דהובאה הל' זו בהלכות מעשה הקרבנות (לעומת הל' פסולי המוקדשין) נראה דהוי דין חסרון כוונה שאינו מחשבה הפוסלת בקרבן, דכבר יסד לן הגרי"ז הלוי (חי' מרן ר"יז הלוי הל' מעה"ק שם עמ' לה) בזה"ל:

דהנה באמת תרי דיני יש בדין לשמה של קרבנות, חדא עיקר הדין שצריכים שיהיו נקריים לשמן כו' ושנית דמחשבת שלא לשמן הויא דבר הפוסל, וזה דין מחודש בקדשים כו' והכי מוכח מסידור הדברים ברמב"ם, שחלקן לשנים, דעיקר הדין דבעינן זביחה לשמה מבואר ברמב"ם בפ"ד מהל' מעה"ק, ושם נקט ג"כ הדין דסתמא כשר כו' והדין דמחשבת שלא לשמה פוסלת נקטו בפ"ע בפט"ו מהל' פסוהמ"ק, והיינו כמש"כ דבאמת שני דינים נפרדים הם כו' והדין דסתמא כשר נאמר לענין עיקר חלות הדין דלשמה דבעינן בעבודות, שזהו מדיני עצם מעשה הקרבת הקרבן כו' ולהכי קבעו בהל' מעה"ק גבי עיקר הדין דבעינן לשמה, משא"כ הדין דשלא לשמו פסול, דיסוד דינו הוא פסול נוסף של מחשבה, ולא משום חסרון תורת לשמה שבהקרבן, וע"כ נקטו בהל' פסוהמ"ק בהדי דינים של פסולי מחשבות, עכ"ל.

ומבואר בדבריו דהמחשבות הנמצאות בהל' פסוהמ"ק הם מחשבות הפוסלות, משא"כ המחשבות הנמצאות בהל' מעה"ק דהם חסרון כוונה.

ולכאור' הו"ה נמי בהא דבעי' כוונה לשם אותו חטא – באשם ובחטאת – דהוה חסרון כוונה ולא מחשבה הפוסלת.

לעומת זה, הדין דחטאת לשם חולין כשרה ואינה מרצה הביא הרמב"ם בפט"ו מהל' פסולי המוקדשין הל"ד, וז"ל:

חטאת ששחטה לשם זבח אחר כגון ששחטה לשם עולה, או לשם אשם, או לשם שלמים, פסולה כמו שביארנו, אבל אם שחטה לשם חולין, הרי זו כשירה ולא עלתה לבעלים.¹² מפי השמועה למדו שהקדשים מחללין קדשים ואין החולין מחללין קדשים.

ומדבריו יש להעיר ב' הערות. א) אף דכ' הרמב"ם את הדין דוקא בחטאת לשם חולין, לכאור' אין לדייק דכוונתו לאפוקי משאר קרבנות לשם חולין, דהא הביא דין זה בתוך שאר דוגמאות דשינוי השם – לשם זבח אחר כו' – בהל' זו. ועוד, דכבר הביא לעיל סופ"ד מהל' מעה"ק את הדין דחטאת ואשם שלא לשם אותו חטא. וא"כ, קשה להבין דבריו בדרכו של הקר"א, ולומר דכאן מניעת הריצוי היא מטעם חסרון כוונה לשם אותו חטא.¹³

ב) ומהא דהביא הרמב"ם הלכה זו דחטאת לשם חולין כשרה ואינה מרצה בהל' פסולי המוקדשין, מבואר דמחשבה לשם חולין אינה רק חסרון כוונה לשמה, אלא דהוה מחשבה הפוסלת, וכשאר שינויי השם המובאים בפרק זה ובהלכה זו.

¹² ואף דלפי כמה דפוסים, כאן סוף הל' ד', והל' ה' מתחילה עם המילים "מפי השמועה", במהדורת פרנקל ציינו דהגירסא הנכונה היא שההלכה ממשיכה עד המילים "ואין החולין מחללין קדשים". וכך הבאנו כאן, ובאמת נוסחא זו מוכח מתוך דברינו דלקמן.

¹³ ויש לציין דיוקו של הרה"ג רב מיכאל רוזנצווייג (קול צבי חוברת ה'–ו' עמ' 315) וז"ל:

... כשהרמב"ם (פסוה"מ טו:ד) מגדיר הפסול שלא לשמה בחטאת הוא ראה הצורך לפרט את הקרבנות שמשנה שמו להם ... ומשמע קצת מלשונו שהפסול אינו רק בזה שאינו לשם חטאת אלא שהשם האחר שמתכוין לו קובע הפסול, ואולי נגיד שכל אחד בפרט פוסלו ...

ובתוך רשימה זו מביא הרמב"ם את הדין דחטאת לשם חולין. משמע, דאין הכוונה שיש כאן חסרון כוונה לשם אותו חטא, אלא דאיכא מחשבה שלא לשמה הפוסלת (במקצת), וכשאר שינויי קודש המובאים שם.

והמעייין בדברי הרמב"ם יראה דאין כוונתו לומר דבעצם אין כאן מחשבה הפוסלת אלא דהקרא דולא יחללו הוא ה"פוסל" את הקרבן, אלא דמשמע מדבריו דהוי כמו שאר שינויי קודש – לשם זבח אחר, כגון לשם עולה לשם אשם או לשם שלמים – דבאמת המחשבה הוה לה לפסול את הקרבן, אלא דגזיה"כ היא דאין חולין מחללין קדשים, וממילא אינה מרצה, אף דכשרה היא.

וכד נדייק הכי נראה ברור דהן הן דברי הגמ' זבחים ג.:. לפי דרכינו לעיל – דהגמ' חזרה בה מסברת דלאו מינה כו' לכו"ע אף לרבא – איכא ק"ו דבאמת הוה לה למחשבת לשם חולין לפסול את החטאת, אלא דאיכא גזיה"כ דאין חולין מחללין קדשים לאפוקי מהק"ו, וממילא כשרה, אבל עדיין אינה מרצה.

ואם כנים דברים אלו, עלינו להבין הדברים, דהא אף דהרווחנו בזה דאית לי' לרמב"ם יסוד ומקור בגמ', צריך לבאר יסוד זה. דהרי לכא' אין במחשבת לשם חולין שום מחשבה הפוסלת, אף אם נדחית סברת דלאו מינה כו', דהא אין שום שייכות בין שם חולין לשם קרבן (וכמש"כ רש"י בביאור הס"ד דגמ' וכו"ל), וממילא אינה נתפסת בקרבן. והדברים צריכים עיון.

ז. ביאורו של האו"ש בענין פסח לשם חולין

איתא ברמב"ם פט"ו מהל' פסוהמ"ק הל' יא:

הפסח ששחטו במחשבת שינוי השם, בין ששינה שמו לשם זבח אחר בין ששינהו לשם חולין פסול שנאמר ואמרתם זבח פסח הוא לה' כו'.

וגם בזה כבר דשו רבים, ונתקשו כולם בדברי הרמב"ם כאן דפסח ששחטו לשם חולין פסול, דמ"ש מתטאת ששחטה לשם חולין דכשרה ואינה מרצה?¹⁴ ואף דאכמ"ל בזה, יש לציין לביאורו הנפלא של הרה"ג רבי מאיר שמחה בס' אור שמח פט"ו מהל' פסוהמ"ק הל' י"א [והניף ידו

¹⁴ עי' כסף משנה (שם), מאירי פסחים נט: ד"ה השלישית, אסיפת הזקנים זבחים ז.:. קרן אורה (הקדמה למס' זבחים), פיהמ"ש להרמב"ם פסחים פ"ה מ"ב, הסכמת המהרש"ם לס' ליקוטי הלכות, מקדש דוד (קונטרס קדשים, סי' ד), ועוד.

שנית ושלישית בס' משך חכמה (פ' בא, יב:כו, ופ' ראה טז:ה). וז"ל באו"ש (שם):

הנה הסברא נכונה, דבשחיטה אשכחן לשם חולין, דלא שייך בשאר עבודות, דליתנהו בחולין, דלאו בני קבלת הדם ושאר עבודות ניהו, רק שחיטה איכא בחולין דמתרת לאכילה, [ומה"ט פירשו בתוס' (יומא מ"ב ע"א ד"ה שחיטה) שחיטה לאו עבודה] וא"כ בקרבנות דעיקרן לצורך עבודות גבוהה הוי, שפיר אמר דכיון דרחוק הייחס בין הקרבנות לחולין, דבחולין השחיטה הוא לאכילה בלבד, להתיר מידי נבילה ואבר מן החי, לכן לא אתי מחריב בה, דרק קדשים מחללין קדשים, הואיל וקרוב הייחס אצלם, לכן מפסיד צורת הקרבן, אבל לא חולין, דרחוק ייחס השחיטה, דכאן בא להתיר לאכילה, וכאן עיקרו צורך גבוה, ולכן אם כי לא עלה לבעלים לחובה בכ"ז להפסיד צורת הקרבן לא מצי, וזה בחטאת, דעיקרו אינו בא רק לכפר, ולזריקת דמו לגבוה, והאכילה בו ענין טפל ואינו עיקר כלל, אבל פסח שכן הוא נשתנה מכל קרבנות שבתורה שעיקרו אינו אלא לאכילה, שלא בא מתחלתו אלא לאכילה (לשון המשנה פ"ז דפסחים (ע"ו ע"ב)) ולכן נאכל כשהוא בא בטומאה, ואם נטמא הבשר אינו זורק הדם, ואם שחטו שלא לאוכליו פסול, וכיון דאצלו האכילה הוי עיקר כמו הזריקה א"כ כי שחט לשם חולין הוי בת מינה ומחריב בה, שמפסיד צורת הקרבן, דייחס חולין ששחיטה בהו רק לאכילה קרוב מאוד לייחס השחיטה בפסח, שמועיל שיאכל לבעליו, שזה מעיקרי צורך צורת הפסח, וזה סברא נכונה, כו', ע"כ.

מבואר מדבריו דהטעם דאין מחשבה לשם חולין פוסלת בחטאת (ושאר קרבנות) הוא – כדמבואר ברש"י זבחים ג. – משום דאין שום יחס ושייכות בין קדשים לחולין. השוחט לשם חולין אין מחשבתו נתפסת כלל וכלל בקרבן, דאין שום יחס בין חולין לקדשים, דהא שחיטת קדשים עיקרה לגבוה (עבודה, כפרה, כו'), משא"כ שחיטת חולין דעיקרה לאכילה.

אבל שאני קרבן פסח דכל עיקרו לשם אכילה, ותחילתו לאכילה, ולפיכך עיקר צורך שחיטתו לאכילה. וא"כ, שפיר איכא יחס ושייכות בין

שחיטת קרבן פסח לשחיטת חולין, ובת מינה היא חולין עם הפסח, וממילא בשוחט ק"פ לשם חולין אתי מינה ומחריב בה! ודפח"ח.

ובתוך דבריו, כ' הגרמ"ש לחלק בין פסח לחטאת, דדוקא בפסח מחשבה לשם חולין הוה מחשבה הפוסלת, משא"כ בחטאת "דרחוק יחס השחיטה כו' ולכן אם כי לא עלה לבעלים לחובה בכ"ז להפסיד צורת הקרבן לא מצי". וכוונתו דלשחיטת חולין אין שום קשר עם שחיטת חטאת מבואר, אבל לא ביאר לן אמאי "לא עלה לבעלים לחובה". ואף דהי' נראה לבאר דהיי' משום גזיה"כ דולא יחללו כו', כבר ביארנו דאין כן דעת הרמב"ם, אלא דאיכא שום מחשבה הפוסלת – במקצת – המועלת בחטאת לעשותה לאינה מרצה.

ואף דאין אנו עזי פנים לומר דהגרמ"ש יסכים לדברינו דלהלן, נראה דעל יסוד דבריו השמחים כנתינתן, יש למצוא דרך מחודשת בהבנת דברי הרמב"ם בענין חטאת לשם חולין.

ח. היחס בין שחיטת קדשים לשחיטת חולין

ולתרץ כ"ז, יש להקדים ולהעיר דמה שפירש רש"י בסברת רבא דדלאו מינה לא מחריב בה – לפחות לפי ההו"א – לא ניתן להיאמר במשנת הרמב"ם. דהא ביאר רש"י ג. דחולין אינה בת מינה כלל עם קדשים, וממילא מחשבת חולין אינה שייכת ואינה נתפסת, והוי כמחשב על מזג האויר, ולא כלום היא.

ומוכן פירוש זה ע"פ שיטתו בפ"י עה"ת, דאין שום יחס בין שחיטת חולין לשחיטת קדשים. דהיינו, אף דבשניהם איכא מעשה שחיטה (פי' חתיכת סימנים בסכין כו'), מ"מ אין שחיטת חולין שייכת בעצם לשחיטת קדשים, ומהוות ב' פרשיות נפרדות לגמרי. וז"ל רש"י עה"ת (דברים יב:כא):

וזבחת וגו' כאשר צויתך – למדנו שיש צווי בזביחה היאך ישחוט, והן הלכות שחיטה שנאמרו למשה בסני.

וכבר העיר מרן הגריד"ס זצ"ל (עי' שיעורי הרב, עניני שחיטה סי' י) דמבואר דדעת רש"י היא דשחיטת חולין ושחיטת קדשים מהוות ב'

פרשיות נפרדות. (והוסיף הר"מ גנק שליט"א [גן שושנים ח"ב, קונטרס חזון נחום סי' ל"ח] דכן מבואר בפרש"י זבחים יד, ע"ש.¹⁵)

והיה נראה לומר דרש"י לשיטתיה אזיל בפירושו לגמ' זבחים ג. בכתבו דחולין אינו מין קדשים כלל, ומה"ט לא מחריב בה בקדשים, דאין שמו נתפס על הזבח. ברור דדעתו דשחיטת קדשים ושחיטת חולין הווי ב' פרשיות נפרדות שלא נגעו זב"ז, וכדבריו במקומות הנ"ל.

אכן, כבר ציין מרן הגריד"ס לדברי הרמב"ן עה"ת (שם) דפי' דבתחילה צוה הקב"ה שהקרבנות טעונות שחיטה, ואז בשעה שהתיר בשר חולין, אמרה תורה "וזבחת כו' כאשר צויתך", כלו', תשחוט את החולין כדרך שצויתי אתכם בשחיטת קדשים מקודם. והביא הרמב"ן את דברי הספרי, וז"ל, כאשר צויתך, מה קדשים בשחיטה אף חולין בשחיטה, ע"כ.

מבואר, דדעת הרמב"ן אינה כדעת רש"י, אלא דס"ל להרמב"ן דילפינן שחיטת חולין משחיטת קדשים, ובאמת שייכים שני הדינים אהדדי, ומסתברא דאיכא יחס מהותי ביניהם, ואינם ב' פרשיות נפרדות ומחולקות, אלא דשחיטת חולין מהוה סניף וחלק הנצמח משחיטת קדשים.

והמשיך מרן הגריד"ס לבאר דמח' הראשונים אי שחיטת חולין מצוה אי לאו תלויה בהא, דאי שחיטת חולין שייכת לפרשת קדשים ונלמד ממנה, שפיר י"ל דאיכא מצוה בשחיטת חולין, משא"כ אם שחיטת חולין היא פרשה חדשה ונפרדת מפ' קדשים, אז קשה לומר דאיכא מצוה בשחיטת חולין (בלי שום מקור אחר המכריח). והמשיך הגריד"ס להראות דשחיטת רש"י היא דאין מצוה בשחיטה ושחיטת הרמב"ן (לחד דעה) היא דאיכא מצוה, ולשיטתם אזלו.¹⁶

ובדעת הרמב"ם בכל זה, כבר כ' הכסף משנה דמזה דהביא שחיטה במנין המצוות שלו (מ"ע קמ"ו), מבואר דס"ל דהוה מצות עשה לשחוט אם רוצה אדם לאכול בשר.¹⁷

¹⁵ תמצית דבריו מובאה בס' שיעורי הרב שם, הע' 55.

¹⁶ ועי' ס' גן שושנים (שם) דהביא הרמ"ג פלפולים חריפים בענין זה, ואכמ"ל.

¹⁷ ושמעתי מפי מו"ר הגרצ"ש שליט"א דבאמת פקפק הגריד"ס בדברים אלו של הכס"מ. עי' שיעורי הרב, עניני שחיטה ר"ס ט', ובס' מפניני הרב (עמ' תיג-ד).

ואם כנים דברים אלו, מבואר דהבנת הרמב"ם כהבנת הרמב"ן, דהיינו ששחיטת חולין שפיר שייכת לשחיטת קדשים, והוה כעין סניף חדש של שחיטת קדשים. וכוונת הפסוק היא, וזבחת את החולין כאשר צויתך בשחיטת קדשים. והוסיף הגריד"ס דהכי מדוייק בלשונו בסה"מ, דשם הביא לשון הספרי דמה קדשים בשחיטה אף חולין בשחיטה בסמוך לכתבו ששחיטה היא מצוה.¹⁸ ודפח"ח.

¹⁸ ועיי"ש בסה"מ דהיתה לו גירסא אחרת בספרי, דלימוד זה הוא על המילה "וזבחת" (ולא "כאשר צויתך", כדהובא ברמב"ן). ולכאור' צ"ע איך רואים קשר ויחס לקדשים במילת "וזבחת". והרהרתי בשעתי דאפשר דכוונת חז"ל בזה היא דלשון "זביחה" הוי לשון שחיטת קדשים דוקא. ואף דמילת "שחיטה" שייך בין בחולין ובין בקדשים (פשיטא), התורה משתמשת במילת "זביחה" אך ורק לענין שחיטת קדשים. והמעין בחומש יראה דבכ"מ שהנידון הוא שחיטת חולין כתוב "שחיטה". עי' במדבר יא: כב (ציינ לזה ה' יעקב ווערבלאסקי שליט"א), ויקרא כב: כח (בענין אותו ואת בנו, ועי' משנה וגמ' ר"פ אותו ואת בנו, דהו"א דדוקא בחולין, והקשו התוס' מהיכ"ת לחשוב כן, ואפש"ל דההו"א היא משום דהשתמש הקרא בלשון "שחיטה" דהיא לשון שחיטת חולין, אם אין שום סיבה לחשוב שהנידון הוא קדשים), ויקרא ר"פ י"ז (בענין שחוט חוץ, ובתחילה כתוב לשון "שחיטה" ואז משנה הכתוב ללשון "זביחה", ובפי' הרמב"ן שם מבואר דהפרשה הראשונה עוסקת בשחיטת חולין והפרשה השנייה עוסקת בשחיטת קדשים בחוץ, ולכאור' היא ראייה מוכרחת לדברינו, וכן הסכים לנו מו"ר הגרמ"ט שליט"א, ותודתי נתונה לרב יעקב ווערבלאסקי שציינ לזה). והסכים לכ"ז מו"ר הרה"ג ר' מאיר טברסקי שליט"א, ונראה דהיא אמיתה של תורה בהבנת הדרשה הזו, דחז"ל ידעו מלשון "וזבחת" דכוונת התורה לקשר בין שחיטת חולין ושחיטת קדשים.

ובהוספה זו, הוורונו גם בהבנה יותר עמוקה ומדוקדקת בדעת הרמב"ם בזה. דהנהגה הא דאיכא יחס בין שחיטת חולין לשחיטת קדשים אפשר להבין בב' אופנים:

(א) או דהיחס מוריד את שחיטת קדשים מעבודת קדשים ליקרב יותר למעשה חולין, ואפשר דהיא היא כוונת הר"י מאורליני"ש בתוס' זבחים יד: בפי' דשחיטה לאו עבודה היא. ועי' ס' קדשי יהושע עמ"ס זבחים (ח"א, עמ' לז) דביאר בדרך זה.

(ב) או דהיחס מעלה את שחיטת חולין לדרגה יותר קרובה לשחיטת קדשים, דהיינו ששחיטת חולין היא בכחינת "מקדש החול" (ראיתי מליצה זו בשם הגר"מ רוזנצווייג שליט"א ברשימות משיעוריו למס' חולין).

ואיכא משמעויות לכאן ולכאן בחז"ל ובראשונים. אכן מסתברא כדרך השניה, והערתנו היא דלפי ההסבר בדברי הספרי כדהובא ברמב"ם, נראה יותר כזה האופן השני, דהא משתמש התורה בלשון "וזבחת" – דהיא לשון קדשים – בדברה על מצות שחיטת חולין, והיא העלאת שחיטת חולין לדרגה יותר קרובה לשחיטת קדשים.

ט. השלכות מיסוד הנ"ל

ונראה דמיסוד זה דשחיטת חולין מקושר לשחיטת קדשים והוה כעין סניף דשחיטת קדשים, איכא כו"כ נפק"מ בהבנה ובהלכה.

א. אפשר דבזה מובן אמאי סידרו מס' חולין בתוך סדר קדשים, לאחר מס' זבחים ומנחות.

ב. אפשר דבזה מובנת שיטת רבה בר עולא בגמ' חולין ב:, דפירש את המשנה דהכל שוחטין כו' בענין שחיטת קדשים. ולחד לישנא בגמ' שם, הכא (דהיינו מס' חולין) עיקר והתם (מס' זבחים) אגב גררא. ולכאור' צע"ג דמה ענין שחיטת קדשים אצל תחילת מסכת חולין? אולם לפי דברי מרן הגריד"ס בד' הרמב"ן והרמב"ם, מובן יותר, דדיני שחיטת קדשים מקושרים לדיני שחיטת חולין, ואף דחידוש הוא, מסתבר דדיני קדשים יופיעו במס' חולין.

ג. תוס' חולין ב. ד"ה הכל שוחטין חלקו על דברי ההלכות א"י, וכתבו דנשים כשרות לשחיטת קדשים. וכראיה לדבריהם, נשאו ק"ו מזה דנשים כשרות לשחיטת קדשים, קל וחומר דכשרות הן לשחיטת חולין. ולכאור' צ"ב, דאם שחיטת קדשים ושחיטת חולין הן ב' פרשיות נפרדות ומחולקות, האיך מביאים ראיה מחד לאידך? מה ענין שחיטת נשים בקדשים אצל שחיטת נשים בחולין? וכי כשרות האשה לשחוט בקדשים מכריח דכשרה נמי להיות שליח ציבור? והא לא קרב זא"ז. אלא ע"כ דעת התוס' היא דאיכא שום יחס וקשר בין שחיטת קדשים ושחיטת חולין, וממילא שפיר יש להביא ראיה מהאי סוגיא להאי סוגיא.

ד. הנצי"ב (העמק דבר, דברים יב:כא) כבר הרגיש ביסוד זה, דהביא דרשת הספרי עה"פ כאשר צויתך, וכתב:

ועפ"י הכתוב נראה דעת הרמב"ם בהל' שחיטה, שכתב דשחיטת גוי כשר לולי דכתיב וקרא לך ואכלת מזבח, והפלא

[ובענין לשון תורה דזביחה ושחיטה, העיר א' מחברי הכולל (ה"ה הר' אביס לבנסון נ"י) מלשון זביחה בכרשאית לא:גד ובמדבר כג:מ. ואף דיפה ציין – וכדרכו בקודש – יש לדחות. ואכמ"ל.]

ידוע שהרי אינו בר זביחה, ונראה דמש"ה כתיב כאשר צויתך בקדשים, ללמד דמי שהוא בר זביחה בקדשים שחיטתו כשר לחולין, וכיון שהגוי נודר נדרים ונדבות כישראל, וכשר בשחיטת עצמו כדאיתא בזבחים דף קט"ז, מש"ה שחיטתו כשרה אף לחולין, כו', ע"כ.

כבר תמהו רבים אמאי חידש הרמב"ם (פ"ד מהל' שחיטה) מקור חדש לדין דשחיטת גוי פסולה, ולא סמך על הא דאינו בר זביחה. וביאר הנצי"ב דמכח היחס והקשר בין שחיטת קדשים לשחיטת חולין, הו"א דכל הכשר לשחיטת קדשים כשר לשחיטת חולין, וגוי נודר ונודב כישראל וכשר בשחיטת קדשים שלו, וממילא צריך לצאת ששחיטתו כשרה גם לחולין! אלא דקמ"ל קרא – וקרא לך ואכלת מזבחו – דשחיטת גוי פסולה. והמשיך הנצי"ב:

ובזה מובן היטב הא שהביאה הגמרא שם דף ה' ראייה דשחיטת מומר לע"ז פסול מהא דתניא מכם ולא כולכם לענין קרבנות, דודאי הא בהא תליא, אם הוא כשר להביא קרבן הרי זה בר זביחה ואם פסול לקרבנות אינו בר זביחה, עכ"ל.

י. הבנה חדשה בשי' הרמב"ם בענין חטאת לשם חולין

ואם כנים דברים אלו, אפשר דזכינו בס"ד להבין דברי הרמב"ם הסתומים בפט"ו מפסוה"מ. דהא כבר הקשינו לעיל, אמאי הביא דין חטאת לשם חולין שם, והלא אין זה מחשבה הפוסלת, אלא דהוי חסרון כוונה, ומקומו אך ורק בהל' מעה"ק. אכן לפי דרכינו מבואר דדעת הרמב"ם היא דבאמת איכא חלות מחשבה במחשבה לשם חולין, והיא מחשבה שאינה נכונה השייכת ונתפסת בשחיטת קדשים. והוא משום ששחיטת חולין איננה דבר שלא שייכת כלל לקדשים, כמש"כ רש"י וכנ"ל, אלא שייכת ושייכת. ואף דאין מחשבה זו פוסלת את הקרבן לגמרי, מ"מ חל מחשבה זו לפסול במקצת, ולעשותו לקרבן כשר שאינה מרצה. והיי' כמחשבת שינוי קודש ושינוי בעלים דהן מחשבות הפוסלות (כדביאר לן הגרי"ז). וממילא מובן אמאי הביא הרמב"ם דין זה בפסוה"מ"ק באותו הלכה של הלכות שינוי השם בחטאת.

ולפי"ז א"ש המשך דברי הרמב"ם (וכן דברי הגמ' זבחים ג:). דכבר הערנו בזה דהרמב"ם לא הביא את לשון הגמ' דלאו מינה כו', ורק הביא הדרשה דקדשים מחללין קדשים וכו'. וכבר ביארנו דהגמ' חזרה בה מסברת דלאו מינה כו', ומובן היטב לפי דרכינו, דהא אין לומר דשחיטת חולין "לאו מינה" דשחיטת קדשים. אף דשונות הן א' מהשניה, מ"מ אינן שונות לגמרי ורחוקות לגמרי עד כדי כך דאין מחשבת חולין נתפסת בקרבן כלל וכלל, וכמחשב על מזג האויר. אלא דחולין שפיר הוי מינה דקדשים, דנתפסת מחשבה לשם חולין בקרבן כדי לפוסלו במקצת למנוע ריצוי הקרבן, וכמש"ב. והיא היא מסקנת הגמ' ג' ע"ב, דבסברא איכא ק"ו דמה קדשים מחללין קדשים חולין לא כ"ש, אלא דאיכא גזיה"כ דולא יחללו, דמינה ילפינן דהקרבן לא נפסל לגמרי. אכן הסברא היא דחולין הוא מינה דקדשים, ומחשבת לשם חולין שפיר נתפסת בקרבן, והיא מחשבה הפוסלת, רק דהקרבן כשר מטעם הגזיה"כ.¹⁹

נמצא לד' הרמב"ם דבאמת שייך חולין לקדשים, ולפיכך איכא תפיסת שם חולין בקרבן, והיא מחשבה הפוסלת במקצת, וא"כ בעי' דרשה לומר דרק קדשים גמורים מחללין קדשים ואין חולין מחללין קדשים. ודוק בכ"ז.

¹⁹ ולפי"ז, לכאור' ההו"א דסברת דלאו מינה לא מחריב בה צ"ע, דהא חולין שפיר הוי מין קדשים, ואמאי הרהרה הגמ' בסברא זו אליבא דרב? ולפע"ד נראה דשתי תשובות בדבר:

(א) או דהיא א' מהדוגמאות של הוה אמינות בש"ס דאין בהן משום ממש. וכמו שכ' הנצי"ב (בהקדמה להעמק שאלה), דאיכא כמה הו"א בש"ס ש"אין בהן ריח התורה" (כן שמעתי כ"פ מפי מו"ר הגרמ"ט שליט"א). ואולי כאן רק העלו הו"א זו כדי להגיע לדינים שונים – גיטין, טומאה כו' – ולהשוות ולחלק בין ההלכות השונים, אך באמת לא עלה בדעתה סברא זו.

(ב) עו"ל דגם מעיקרא ידעה הגמ' מיסוד זה – דאיכא יחס בין חולין וקדשים – ולא עלה בדעתה דחולין אין מינה כלל עם קדשים. אלא דסברת דלאו מינה לא מחריב בה היתה דאף דאיכא קשר ויחס, אולי אין הקשר חזק כ"כ לעשותה לחטאת שאינה מרצה במחשבה לשם חולין. איכא יחס, אבל אולי אינם קרובים עד כדי כך. ואז – לאחר השו"ט – אמרה הגמ' דבאמת איכא קשר חזק כזה, עד כדי כך דאיכא ק"ו דמה קדשים מחללין קדשים חולין לא כל שכן, אי לאו דגזיה"כ דולא יחללו כו'.

יא. השלכות מיסוד זה בדעת הרמב"ם

והשתא דאתינן להכי, עלינו לחזור לכל הספיקות שהעלינו מעיקרא, לבאר את דברי רב דחטאת ששחטה לשם חולין כשרה בכל פרטיה.

"חטאת" – כבר ביארנו דשיטת הרמב"ם ועוד ראשונים ואח' היא לפסוק כדברי אביי – ולפי דבריננו, גם רבא הסכים לזה בסוף – דחטאת ששחטה לשם חולין כשרה ואינה מרצה. וכבר הערנו מדברי הקרן אורה והגרי"ז בדעת התוס' דהיינו דוקא חטאת (דבעי' לשם אותו חטא) דאינה מרצה, משא"כ שאר קרבנות דכשרים ומרצים. והבאנו דברי הראשונים (הרשב"א ורש"י חולין יג.) דגם בשאר קדשים – כגון עולה לשם חולין – כשרים ואינם מרצים. וכבר האריכו האח' בזה, כמו שציינו בספר המפתח (מהד' פרנקל, פט"ו מפסוה"מ הל"ד), עי"ש.

ולפי דרכינו, נראה דדעת הרמב"ם היא כהרשב"א ורש"י דגם שאר קרבנות לשם חולין לא עלו לבעלים, ולא דוקא חטאת, דהא בכולם איכא כאן מחשבה הפוסלת הפועלת בקרבן לעשותו לאינו מרצה.²⁰ דמ"ש חטאת מ"ש שאר קדשים, דבשניהם המחשבה לשם חולין שייכת ונתפסת בקרבן, וכמ"ש.²¹

"ששחטה" – אף דהבאנו לעיל דלכאור' אין לחלק בין שחיטה לשאר עבודות – וכ"ה בשיטמ"ק זבחים מו: (אות י), ובחזו"א (סי' כ' [ב'] ס"ק י"ב ד"ה וגם) עי"ש – נראה דלפי דרכינו, דעת הרמב"ם היא דמחשבה לשם חולין פועלת בקרבן דוקא בשחיטה. דהא דוקא בשחיטה איכא קשר ויחס בין חולין לקדשים, משא"כ בשאר העבודות דליתנהו בחולין. וכבר קדם וזכה להע' זו הגרמ"ש (או"ש ומש"ח שם).²²

²⁰ ונראה דגם הגרי"ז יסכים לזה, וכתב דשאר קדשים כשרים ומרצים דוקא בשיטת התוס' ב, ולא עסק שם בדעת הרמב"ם כלל.

²¹ ואין לדייק מהא דהביא הרמב"ם דין זה דוקא בחטאת (ולא בשאר קדשים), דידוע דדרכו של הרמב"ם להביא דברי הגמ', ולפי הראשונים דברי הגמ' הם לאו דוקא, וכן נראה מסברא מדברינו לעיל.

²² ועי' ספר המפתח פט"ו מפסוה"מ הל' י"א מה שציינו בזה.

“לשם חולין” – כבר דנו האחרונים בענין שחיטת קרבן שלא לשם קרבן, דהיינו כוונה שלילית כ”חטאת שלא לשם חטאת” או “עולה שלא לשם עולה.” והביאו ראיות מכ”ד בגמ’ זבחים, עי’ ס’ מנחת אברהם (מס’ זבחים ח”א עמ’ א-ד), ויש לדייק לכאן ולכאן.

ומזה דנקטו הגמ’ והרמב”ם דחטאת לשם חולין כשרה ואינה מרצה, ולכאור’ אין שום מחשבה הפוסלת בזה אלא אך ורק דלא כיון לשם הקרבן (אך אין כאן סתמא לשמה מטעם גזיה”כ כו’), היה נראה לומר דה”ה בשחטה שלא לשם קרבן – דכשר ואינו מרצה, דמ”ש.

אכן בזה דביארנו דלשם חולין הוה מחשבה הפוסלת ולא רק חסרון מחשבה לשם הקרבן, לכאור’ נראה לבאר דדוקא מחשבה כזו פוסלת במקצת ומונע ריצוי הקרבן, משא”כ שחיטת חטאת “שלא לשם חטאת,” דהיינו כוונה שלא לשם הקרבן, דשם אין שום מחשבה הפוסלת הנתפסת בקרבן לפוסלו במקצת. וכבר כ’ בזה בעל המנחת אברהם (שם עמ’ ב), וד”ל:

והנה לפ”ד מרן הגרי”ז דהדין שלא לשמה הוי דין מחשבה הפוסלת, ולא נעקר כלל הלשמה, ודאי ניחא דבחשב שלא לשם הקרבן או שלא לשם בעלים ל”ה מחשבה הפוסלת כו’, ע”כ.

ולפי דברינו, דוקא “לשם חולין” דהיא מחשבה הפוסלת, יש לה כח לפסול את הקרבן במקצת, משא”כ מחשבה “שלא לשם הקרבן,” דאינה מחשבה הפוסלת אלא חסרון כוונה, ולא כל כמינה, וממילא אם כיון שלא לשם קרבן כשר ומרצה.

ואף די”ל כן מסברא, באמת יש לדחות, דהא איכא למימר ד”שלא לשם חטאת” – אף דאינה מחשבת קרבן אחר – גרועה יותר ממחשבה “לשם חולין,” דהא קמכוין לעקור כל שמו של הקרבן לגמרי. ואפי’ אם אינה “מחשבה הפוסלת” כשאר שינויי קודש, אפש”ל דפועלת בקרבן לפוסלו. ויש לעיין בכ”ז.

“כשרה” – כבר ביארנו דדעת הרמב”ם ודעימי’ היא דכשרה היינו כשרה ואינה מרצה. ועוד ביארנו דמחשבת לשם חולין הוה מחשבה הפוסלת ולא רק חסרון כוונה.

ומזה דכשרה ואינה מרצה היינו מטעם מחשבה הפוסלת, היה נראה להציע נפק"מ דאם יש דם הנפש בצואר אינו יכול לחזור ולקבל וירצה לבעלים, משא"כ אי הוה רק חסרון כוונה, דלא נפסל הדם שבצואר, וכדביאר לן הגרי"ז (הל' מעה"ק) בענין שינוי קודש. אכן, באמת לפי דרכינו אין זה נפק"מ לפי הרמב"ם, דהא לפי כל האמור לעיל, המחשבה הפוסלת דלשם חולין שייכת אך ורק בעבודת השחיטה – דמקושר היא לשחיטת חולין – ולא בקבלה ושאר העבודות, וכדהבאנו מהאו"ש.²³

ובס' מנחת אברהם (ח"א עמ' כ"ג) הביא עוד נפק"מ, אם איכא איסור לא יחשב במחשבה לשם חולין, יעו"ש מה שציין בדברי האחרונים. וכ' שם דמזה דאין במחשבה לשם חולין שום מחשבה הפוסלת, איכא למימר – ע"ד הגרי"ז הנ"ל – דאין שום איסור דלא יחשב. אכן לפי דרכינו, איכא מחשבה הפוסלת וא"כ איכא איסור דלא יחשב.

ועי"ש דהביא עוד נפק"מ לענין חישוב לשמה ולשם חולין, דא"ת דאין במחשבה לשם חולין מחשבה הפוסלת, הקרבן כשר ומרצה דהא איכא לשמה, והמחשבה לשם חולין לא מעלה ולא מורידה. משא"כ לפי מה שביארנו למעלה, דאיכא כאן מחשבה הפוסלת, וא"כ בנידון זה דחישוב לשמה ולשם חולין י"ל דלא עלה לשם חובה.

²³ ועי' ח"י ר' שמואל עמ"ס פסחים (אות קע"ד) דדן בנפק"מ זו. והו"ד בס' מנחת אברהם עמ"ס זבחים (ח"א עמ' כ"ג). ושוב כתב לדחות נפק"מ זו דהא לפי האו"ש מחשבת לשם חולין שייכת דוקא לעבודת השחיטה, וכמש"ב.